

Replik till Bengt Abrahamsson

I Ekonomisk Debatt nr 7/82 kritiserade Bengt Abrahamsson den nationalekonomiska kontraktsteorin. Han ansåg bl a att den inriktade sig alltför mycket på själva avtalet och struntade i de betingelser som var förhanden då avtalet slöts, t ex olika maktförhållanden eller olika tillgång till information. Johan Myhrman bemöter här kritiken.

Bengt Abrahamsson (B A) har i *Ekonomisk Debatt* nr 7/1982, skrivit en artikel om "Transaktionskostnadsanalys: en länk mellan nationalekonomi och organisationsteori". Hans artikel består av en presentation av transaktionskostnadsanalys samt en kritik av denna på flera punkter. Framför allt kritiseras den för brist på hänsynstagande till makt- och ägarfrågor. I övrigt innehåller den ett antal kommentarer till min artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 6/81¹ varför jag ansett mig tvungen till en kort replik.

B A inleder sin artikel med några sidor som beskriver transaktionskostnadsansatsen för synen på företaget och kontrasterar den mot organisationsteoretikernas sätt att närma sig problemet. Hans beskrivning av dessa båda riktningar är i stort sett korrekt men ofullständig, och slutsatserna är långt ifrån invändningsfria. Hans slutsatser är a) att transaktionskostnads-

analysen bortser från maktfrågan och att denna på ett fundamentalt sätt skulle ändra analysen, b) att jag använt denna metod för att analysera löntagarfonder, men att den "frikopplats från diskussionen om ägandeform" (Abrahamsson [1982] sid 464) och c) att transaktionskostnadsanalysen endast behandlar företagets interna organisation. Låt mig bemöta dessa i tur och ordning.

I fråga om maktrelationerna hävdar B A att vid kontraktsanalysen förbiser man att när ett kontrakt skall slutas har parterna olika "initiala maktskillnader" (sid 467). Han exemplifierar med att en företagsledare på en liten ort kanske är enda arbetsgivaren och att han därför har en mycket större makt än arbetstidaren i hans företag. Det är emellertid inte riktigt att man bortser från maktaspekten. Alchian och Demsetz [1972] tar t ex upp den, men anser att det inte föreligger någon skillnad mellan parterna. Jag håller med B A om att maktskillnad *kan vara viktig*. Så var säkert fallet på mindre bruksorter i början av seklet och även senare.

Att hävda att så är fallet även idag synes mig dock vara att gå väl långt. På ett allmänt plan kan man konstatera att de senaste sju årens devalveringar med 42 procent av borgerliga och socialdemokratiska regeringar tyder på att arbetskraftskostnadernas stegring inte styrts av en maktfaktor som innehafts av arbetsgivaren. I fråga om företaget på den enskilda orten är det också märkligt att hävda att företagen har något maktövertag gentemot arbetarna. Det är att förneka den styrka som facket enligt de flesta bedömare lagt i dagen i fråga om solidarisk lönepolitik. I da-

JOHAN MYHRMAN är t f professor i internationell ekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm.

¹ Myhrman [1981].

gens värld synes många i stället diskutera gränserna för det fackliga inflytandet och inte deras oförmåga att hävda de anställas löne- och anställningsvillkor.

I en situation när fackföreningsrörelsen är starkare än någonsin, när man har genomfört LAS och MBL och när man nästan infört löntagarfonder, synes det mig vara en stark överdrift att påstå att man inte har någon makt. Det förefaller som om alltför många samhällsvetare och politiker utkämpar gårdagens strider.

När det gäller frågan om transaktionskostnadsanalys och ägandeform förbiser B A en fundamental aspekt. Antingen har han inte läst min artikel särskilt noggrant eller också har han totalt missförstått vad jag skrivit. Enligt den teoristruktur som jag använder mig av är *transaktions- och informationskostnader* av stor betydelse för vissa problem i verkligheten som den neoklassiska nationalekonomiska teoribyggnaden haft svårigheter att förklara och därför ofta bortsett ifrån. Detta är legitimt om problemen är av det slag att det varit rimligt att bortse från denna sorts samhällsekonomiska kostnader. För andra problem kan det vara fatalt att bortse från sådana kostnader.

Ett tydligt exempel på sådana problem är företagets existens- och utvecklingsmöjligheter. I min analys av företaget och kontraktsrätten (Myhrman [1981]) betonade jag informationskostnadernas betydelse. Detta innebär bl a att frågan om hur företaget styrs inte bara är en fråga om den monitorfunktion som Alchian och Demsetz i första hand tar upp. Det senare är frågan om hur företagsledaren styr företaget, om hur han handskas med de olika kontrakt som sammanstrålar i utförandet av företagets producentuppgift.

Utöver detta problem uppstår frågan om hur aktieägarna kontrollerar företagsledaren. Detta problem, som brukar kallas "the agency problem", synes B A vara helt omedveten om att det tidigare behandlats, när han säger att ägandefrågan behandlats separat från monitorfunktionen (se citat ovan).

I själva verket skrev jag i min artikel att

"Ett sådant synsätt kan sedan byggas ut och generaliseras till att gälla många andra aspekter av företagets uppgifter. Man kan då helt allmänt tala om 'agency costs' som beteckning för alla de kostnader som är förenade med organisation och styrning av ett företag. Detta är kostnader som jämfört med den 'perfekta' neoklassiska teorivärlden bottnar i bristen på fullständig information. Med detta angreppssätt kan Alchian-Demsetz övervakningsuppgift med avseende på arbetare och tjänstemän vid aktiebolagsformen också överflyttas till ägarnas övervakning av företagsledningen. Det betyder även att företagets investeringsprogram innehåller åtskilligt risktagande vilket ger ägare och långivare starka skäl för övervakning av företagets skötsel för att bevaka sina kontraktensliga rättigheter.

Betydelsen av det här problemet underskattas ofta mycket grovt. Det är emellertid i själva verket den kanske viktigaste kanalen för styrning av företagets långsiktiga utveckling. Därmed blir utformningen av ägarförhållande och formerna för tillsförsel av riskvilligt kapital en viktig ingrediens i utformningen av vårt ekonomiska system. Det är ett nödvändigt villkor för att detta system skall fungera effektivt att denna övervakningsfunktion är utformad på rätt sätt."

Poängen är alltså att just ägarfunktionen har en fundamental uppgift i en marknadsekonomi. Den är marknadsekonomins hjärtpulsåder. Utan den får man inte ett effektivt ansvarsutkrävande av monitorfunktionen hos företagsledaren. Det finns alltså två monitorfunktioner. Den ena är företagsledningens kontroll av företagets funktion. Den andra är ägarens kontroll av företagsledaren. Det är just på grund av existensen av informationskostnader som den senare funktionen blir så viktig. Om det föreligger perfekt information blir ägarfunktionen en trivialitet. Ägarna och företagsledaren har då exakt samma information och det finns således ingen anledning till avvikande uppfattningar.

Det är också detta förhållande som blir av avgörande betydelse för frågan om enskilt eller kollektivt ägande. Vid kollektivt ägande har varje enskild äga-

re en mycket liten ägarandel. Den personliga kostnaden för att övervaka företagsledningen genom att sätta sig in i alla problem om företagets skötsel blir därför mycket stora. Vid enskilt ägande får man i stället en specialisering av ägarfunktionen. De aktieägare som anser sig ha kunskap om förhållandena i en viss bransch eller i ett visst företag koncentrerar sitt ägande till denna bransch eller detta företag.

På detta sätt utnyttjas de komparativa fördelarna i kunskap och risktagande. Därmed uppnås en effektiv övervakningsfunktion som ser till att företagen sköts på bästa möjliga sätt. Den ägare som anser att ett företag missköts eller som ej vill vara med att ta de risker som ägandet innebär kan ge upp sitt deltagande genom att sälja och använda sina pengar till något annat. Detta är inte möjligt vid kollektivt ägande. Där är man fast i sitt ägande.

B A kommer därför helt fel, när han slutar med att hävda att "Det sagda innebär samtidigt, att den i denna artikel diskuterade forskningsansatsen inte kan användas för att — som Myhrman gör — döma ut löntagarfonder såsom ledande till en klart försämrad övervakningsfunktion, sämre effektivitet i företagen och alltmer utbredda tecken på stagnation". (Abrahamsson [1982] sid 470.) Han har därvid inte skiljt mellan transaktionskostnader och informationskostnader utan bygger sin slutsats helt på de förra. Som torde framgå av det tidigare citatet från min artikel grundar jag min kritik av löntagarfonder i *kollektiv form* på informationskostnaderna. Utifrån min analys, byggd på informationskostnaderna, innebär kollektiva löntagarfonder att marknadshushållningen överges, därför att det är ett stort och utbrett miss-

förstånd att marknadshushållning bara är en fråga om att flera än ett företag tillverkar hårnålar eller kosmetika. Det är i själva verket det enskilda ägandet som är marknadshushållningens hjärt-pulsåder. Skär man av den har man ett annat ekonomiskt system. Det kanske kan ha sina fördelar, men det har inte de egenskaper som gör att marknadshushållningen visat sig överlägsen som resurshushållningssystem.

B A hävdar också att transaktionskostnadsanalysen endast behandlar företagens interna organisation. Detta framförs av Williamson [1981]. Jag skulle dock vilja påstå att den kontraktsmässiga ansats som jag använder mig av inte har en sådan begränsning. Tvärtom ser den företaget som ett nätverk av kontrakt mellan företaget och de anställda, och leverantörerna, och myndigheterna, och konsulter o s v. Den betonar alltså just företaget som en institution som är oupplösligt hopkopplad med andra institutioner eller individer via explicita eller implicita kontrakt. Dessa kontrakt innehåller och flexibiliteten i möjligheten att ändra dem när omständigheterna ändras avgör därför också företagets växtförmåga.

Referenser

- Abrahamsson, B., [1982], "Transaktionskostnadsanalys: en länk mellan nationalekonomi och organisationsteori", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 7.
- Alchian, A. och Demsetz, H., [1972], "Production, Information Costs and Economic Organization", *American Economic Review*, årg 62, nr 5.
- Myhrman, J., [1981], "Kontraktsrätt och löntagarfonder", *Ekonomisk Debatt*, årg 9, nr 6.
- Williamson, O. E., [1981], "The Modern Corporation: Origins, Evolution, Attributes", *Journal of Economic Literature*, vol XIX, december.